

Η ΝΕΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΜΠΡΑΡ

Ο αστικός ιστός πριν και μετά από τον ανασχεδιασμό

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η ομάδα του Ερνέστ Εμπράρ άφησε στη Θεσσαλονίκη κάτι παραπάνω από τον άξονα της εμβληματικής Πλατείας Αριστοτέλους: ουσιαστικά κληροδότησε στην πόλη αυτό που θεωρήθηκε ως η πρώτη εφαρμογή μεγάλης κλίμακας της ευρωπαϊκής πολεοδομίας του 20^{ου} αιώνα! Η Θεσσαλονίκη που σχεδιάστηκε -και εν μέρει προέκυψε- μετά την πυρκαγιά του 1917 θεωρήθηκε και από έγκριτους ιστορικούς ως πρότυπο.

Πρωτοποριακός δεν ήταν, πάντως, μόνο ο Εμπράρ, αλλά και η ελληνική κυβέρνηση της εποχής, που με υπουργό Συγκοινωνιών τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου, έλαβε ρηξικέλευθες αποφάσεις, σχετικά με το πώς πρέπει να προχωρήσει η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης από τις στάχτες.

Ωστόσο, αξίζει ν'αναφερθεί ότι μεταγενέστερα οι προσαρμογές των διεθνών προτύπων στην εμπορική αρχιτεκτονική, σύμφωνα με τη μαρτυρία του σημαντικού ιστορικού της πολεοδομίας R. Lavedan, προβλημάτισαν τον Εμπράρ με τη μετριότητα των μελετών των οικοδομών που εφαρμόστηκαν.

Τις παραπάνω, άγνωστες στους περισσότερους, πτυχές της εποχής μετά την πυρκαγιά, γνωστοποίησαν οι ομιλητές στην εκδήλωση με τίτλο «Ο Ερνέστ Εμπράρ και η ανάδυση της σύγχρονης Θεσσαλονίκης», που διοργάνωσαν στις 20 Δεκεμβρίου, στο νέο κτήριο του Μεγάρου Μουσικής, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (Κέντρο Πολιτισμού), το ΤΕΕ/TKM και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ.

Στη διάρκεια της εκδήλωσης, οι τρεις ομιλητές "ταξίδεψαν" τους παρευρισκόμενους στο παρελθόν και συγκεκριμένα στο διάστημα μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917, αποκαλύπτοντας «στιγμιότυπα» της εποχής: ποιον ρόλο έπαιξαν οι ασφαλιστικές εταιρείες των αρχών του αιώνα στις θεωρίες συνωμοσίας που διαδόθηκαν τότε για τα αίτια της πυρκαγιάς; Για ποιους λόγους αποφάσισε ο Εμπράρ να διατηρήσει την Άνω Πόλη και τα οθωμανικά μνημεία της Θεσσαλονίκης και πώς εξήγησε την επιλογή του στις Αρχές της εποχής; Πόσα χρόνια χρειάστηκαν για να γίνει (εν μέρει) πράξη το σχέδιο του Εμπράρ για την Αριστοτέλους; Γνωρίζετε ότι τα πρωτότυπα σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα δόθηκαν για ...πολτοποίηση; Ή ότι, την εποχή εκείνη κάποιοι πρότειναν να κατεδαφιστεί ο Λευκός Πύργος;

«Ξεναγοί» σε γνωστές και άγνωστες στιγμές της ανάδυσης της σύγχρονης Θεσσαλονίκης ήταν οι καθηγητές του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, Αλέκα Καραδήμου-Γερόλυμπος και Νίκος Καλογήρου και ο καθηγητής του

Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βασίλης Κολώνας.

■ Σχεδιάζοντας τη Θεσσαλονίκη μετά την πυρκαγιά

Μοναδικό σε έκταση και στόχους ελληνικό πολεοδομικό εγχείρημα της νεότερης ιστορίας, χαρακτήρισε η καθηγήτρια του τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ Αλέκα Γερόλυμπος τον ανασχεδιασμό της Θεσσαλονίκης το 1917. Όπως είπε, εκφράζει σχεδόν συμβολικά τη δυναμική αλλά και τα όρια του χωρικού εκσυγχρονισμού και των κοινωνικών μετασχηματισμών στην Ελλάδα κατά το πρώτο ήμισυ του 20ού αιώνα.

«Η πυρκαγιά του 1917 και οι επιπτώσεις της στην εξέλιξη της Θεσσαλονίκης αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικά γεγονότα για τη σύγχρονη ιστορία της πόλης και των κατοίκων της. Η επιχείρηση ανασχεδιασμού της Θεσσαλονίκης, που αποφασίστηκε άμεσα και διεκπεραιώθηκε στην επόμενη δεκαετία, εισήγαγε και επέβαλε νέα διάρθρωση και νέα μορφή στον αστικό χώρο που συνιστούν μια τομή ως προς την παραδοσιακή του εξέλιξη», υπογράμμισε.

Σύμφωνα με την ομιλήτρια, πριν το 1917, η πόλη ουσιαστικά δεν διέθετε πλατείες, ούτε αξιοπρεπείς δρόμους. Στις φλόγες κάπκαν ακόμη 9500 κτήρια, 16-60 συναγωγές (αν υπολογισθούν και οι μικρές), πάρα πολλά τζαμιά, τρεις μεγάλες χριστιανικές εκκλησίες και νεότερα κτίσματα, που κατασκευάστηκαν στην περίοδο του οθωμανικού εκσυγχρονισμού.

Πώς ξεκίνησε η πυρκαγιά; Κατά την κα Γερόλυμπος, κανένα από τα σενάρια συνωμοσίας που έχουν διαδοθεί κατά καιρούς δεν στέκει λογικά και μέχρι στιγμής ουδέν «σκοτεινό» κίνητρο έχει βρεθεί.

«Η στενή και αρμονική του συνεργασία σε όλες τις φάσεις της προσπάθειας με τον αρμόδιο υπουργό Αλέξανδρο Παπαναστασίου, τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τα ανώτατα τεχνικά στελέχη της χώρας υποδηλώνει τη σύγκλιση που επιτεύχθηκε μεταξύ γενικών στόχων και συγκεκριμένων δυνατοτήτων και επιθυμιών για την εφαρμογή τους», συνόψισε η κα Γερόλυμπος.

■ Η Θεσσαλονίκη πριν και μετά τον Hébrard. Η αρχιτεκτονική μιας πόλης σε μετάβαση.

Η Αψίδα του Θριάμβου και ο Ναός της Νίκης, Όψη επί της (Παλαιάς) οδού Αγίου Δημητρίου, σμ. Ολύμπου, [E. Hébrard], Αρχείο Αλέξανδρου και Στέφανου Καλλιγιά

Στο πλαίσιο της εκπόνησης του νέου σχεδίου της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917, ο Εμπράρ, βραβευμένος αρχιτέκτονας της Σχολής Καλών Τεχνών του Παρισιού, θα εκπονήσει πλήρεις αρχιτεκτονικές μελέτες για μεμονωμένα

δημόσια κτίρια και θα προτείνει συγκεκριμένες όψεις σε διακεκριμένους άξονες και πλατείες της πόλης, καθώς και στον περιβάλλοντα χώρο σημαντικών μνημείων, τόνισε ο καθηγητής του τμήματος Αρχιτεκτόνων του πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βασίλης Κολώνας.

Όπως είπε, οι προτάσεις του Εμπράρ για την επιβολή συγκεκριμένων όψεων σε καίριους άξονες και πλατείες της πόλης, καθώς και οι πλήρεις μελέτες του για ορισμένα δημόσια κτίρια στοιχειοθετούν ιδιαίτερα άποψη για τον τοπικό χαρακτήρα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Για παράδειγμα, οι ναοί της Αχειροποιήτου και του Αγίου Δημητρίου αποτέλεσαν για τον Εμπράρ τη βασικότερη πηγή έμπνευσης για να προσδώσει αυτόν τον τοπικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό είναι ότι η όψη του δημαρχείου που ο αρχιτέκτονας πρότεινε να κατασκευαστεί, παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με το ναό του Αγίου Δημητρίου.

Το Ξενοδοχείο Mediterranean Palace (M. Δελλαδέ-τσιμας, 1922) Αρχείο Β. Κολώνας

«Στη Θεσσαλονίκη χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η τοπική παράδοση για τη διαφοροποίηση της δεύτερης γενιάς της ελληνικής πόλης από τον εκλεκτισμό της Τουρκοκρατίας», σημείωσε ο κ. Κολώνας, ενώ υπενθύμισε ότι τα αρχικά σχέδια του Εμπράρ για τη νέα μορφή της Θεσσαλονίκης υποτίθεται ότι ...πολτοποιήθηκαν, αν και το τελευταίο διάστημα έχουν έρθει στο φως αρκετά πρωτότυπα, γεγονός που αφήνει ελπίδες ότι ίσως να διασώθηκαν κι άλλα.

«Με την ανάκτηση των Νέων Χωρών το 1912-13, η Ελλάδα έρχεται σε επαφή με το δικό της μεσαιωνικό παρελθόν και αποκαθιστά την αρχιτεκτονική συνέχεια του αστικού και αγροτικού χώρου που τόσο βίαια και αυθαίρετα είχε καταλύσει η επιβολή του νεοκλασικισμού στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος», τόνισε, ενώ πρόσθεσε ότι μετά την ενσωμάτωση της Μακεδονίας, στη Θεσσαλονίκη υπάρχει περιορισμένη επενδυτική δραστηριότητα στον κατασκευαστικό τομέα, τόσο στον κεντρικό πυρήνα, όσο και στις περιοχές της επέκτασης. «Αφορμή για ανοικοδόμηση θα δώσει η πυρκαγιά του 1917 και η Θεσσαλονίκη θα αποτελέσει το πρώτο πραγματικά μεγάλο έργο της ευρωπαϊκής πολεοδομίας», συμπλήρωσε.

Ο κ. Κολώνας κατέληξε λέγοντας ότι ένα τμήμα των νέων οικοδομών της πυρκαϊστού θα ακολουθήσει τις μορφολογικές προτάσεις του σχεδίου Εμπράρ, χωρίς ωστόσο να μπορεί κανείς να εντάξει, στιλιστικά ή ιδεολογικά, τα κτίρια αυτά στο κίνημα «Επιστροφή στις Ρίζες» που αναζητούσε τον επαναπροσδιορισμό της ελληνικότητας στη Τέχνη. Οι αλλαγές των αρχών του αιώνα δεν έρχονται ...ακίμωτα. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλοί αρχιτέκτονες

Ernest Hébrard (1875 Paris-1933 Paris)

της εποχής δέχονται σκληρότατη κριτική για τα έργα τους, ενώ κάποιοι προτείνουν ακόμη και την κατεδάφιση του Λευκού Πύργου, αυτού του «κακόζηλου στρογγυλού» κτίσματος.

Οικοδομή στον μνημειακό άξονα της οδού Αριστοτέλους [Σαλ. Παζέλλι, 1923] Αρχείο Β. Κολώνα

■ Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης από τον Ερνέστ Εμπράρ

Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά από την πυρκαγιά του 1917 είναι ένα εντυπωσιακό παράδειγμα συνολικής πολεοδομικής επέμβασης στον αστικό χώρο, όπως επισήμανε στην εκδήλωση ο καθηγητής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, Νίκος Καλογήρου. Η εφαρμογή της πρότασης της ομάδας με επικεφαλής τον Εμπράρ είχε ως αποτέλεσμα τη μεταβολή της κλίμακας της πόλης, την αναδιάρθρωση του οδικού δικτύου και την ανανέωση του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα των κατασκευών. Κύρια χαρακτηριστικά του σχεδίου ανοικοδόμησης ήταν:

- Η δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου με προωθημένα έργα όπως ο **αναδασμός της αστικής γης**
- Η λειτουργική τεχνική και κοινωνική διαίρεση του χώρου της πόλης
- Η υιοθέτηση ενός γεωμετρικού συστήματος χαράξεων που εμπλούτισε το ορθολογικό υποδομείο σύστημα με διαγώνιες και ένα σύστημα κοινόχρηστων ανοικτών χώρων
- Η ιδιόμορφη αντίληψη για την «ανάδειξη» του ιστορικού χαρακτήρα της πόλης με την «έξαρση» και την ταυτόχρονη απομόνωση των μνημείων με πλατείες και κήπους
- Η δημιουργία νέων μνημειακών συνόλων και προοπτικών με «νεοκλασικές» αρχές αστικού σχεδιασμού
- Η υιοθέτηση οικοδομικού κανονισμού με ενιαίες αρχές τυπολογικής και μορφολογικής σύνθεσης με βάση το σχέδιο τακτοποίησης των οικοπέδων, τις υποχρεωτικές προσόψεις και το συνδυασμό «μοντέρνων» και «ιστορικών» αρχιτεκτονικών στοιχείων.

Παρά την κοινή πεποίθηση ότι το σχέδιο Εμπράρ δεν εφαρμόστηκε όπως προβλεπόταν, είναι γεγονός ότι επηρέασε καθοριστικά τη σημερινή μορφή της Θεσσαλονίκης.

■ Οι μνημειακές συνθέσεις

Οι μνημειακές συνθέσεις με τους κεντρικούς κάθετους άξονες προς τη θάλασσα αποτέλεσαν ένα από τα βασικά συστατικά στοιχεία του σχεδίου Εμπράρ για την ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης. Δημιουργήθηκαν

τέσσερις ενόπτες γραμμικών χώρων με διαφοροποιημένα λειτουργικά χαρακτηριστικά και εμφανή μνημειακό χαρακτήρα: ο άξονας της Αριστοτέλους, της Αγίας Σοφίας, της Δημητρίου Γούναρη και των ανοικτών χώρων από το πανεπιστήμιο ως την παραλία. Η λεωφόρος της Κοινωνίας των Εθνών (σημερινή οδός Αριστοτέλους) ήταν η ουσιαστική καινοτομία του σχεδίου.

■ Ο κεντρικός μνημειακός άξονας της Θεσσαλονίκης

- Η πλατεία των πολιτών, σήμερα πλατεία Αρχαίας Αγοράς

Κυρίαρχη θέση στην ακολουθία πλατειών και διευρύνσεων που συνθέτουν τον κεντρικό μνημειακό άξονα κατείχε η «Πλατεία των Πολιτών» (Place Civique, σήμερα πλατεία Αρχαίας Αγοράς-Δικαστηρίων) στην περιμετρο της οποίας προβλεπόταν η χωροθέτηση του συγκροτήματος του δημαρχείου, των δικαστηρίων και άλλων διοικητικών κτηρίων, σε συνδυασμό με τα διατηρούμενα μνημεία της Παναγίας Χαλκίων και του Μπέη Χαμάμ. Στην απόληξη του κεντρικού άξονα το αρχικό σχέδιο περιλάμβανε θριαμβικό τόξο που οδηγούσε στην πλατεία της βασιλικής του Αγίου Δημητρίου. Η προοπτική θα απέληγε στο κοίλο ενός υπαίθριου θεάτρου που πλασιωνόταν από την αμφιθεατρική διάταξη της Άνω Πόλης.

Ουσιαστικά, ο Εμπράρ πρότεινε μια αναβίωση του προτύπου των διαδοχικών ανοικτών χώρων της αρχαίας αγοράς (P.Lavedan, 1921). Η απόπειρα ανέγερσης του δικαστικού μεγάρου στα μεταπολεμικά χρόνια αποκάλυψε το συγκρότημα της αρχαίας αγοράς. Η ανασκαφή απέδειξε ότι αναπτυσσόταν ακριβώς στη θέση του προτεινόμενου πολιτικού-διοικητικού κέντρου. Η σύμπτωση αυτή αποτελεί ένδειξη της σωστής αίσθησης που είχε ο Εμπράρ για την κεντρικότητα και υπήρξε ένας από τους λόγους που δεν επέτρεψαν την πλήρη υλοποίηση της φιλόδοξης αστικής σύνθεσης, γεγονός που αποστέργει τη Θεσσαλονίκη από ένα μοναδικό διοικητικό κέντρο, αλλά διευκόλυνε την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου.

Η περιοχή διαμορφώθηκε βαθμιαία ως διαεuryμένος χώρος πρασίνου. Από την αρχική διάταξη διασώθηκε, ως ένα βαθμό ο κεντρικός άξονας που διακόπτεται από το χώρο της ανασκαφής, καθώς και ορισμένες χαράξεις και διευθετήσεις γύρω από την Παναγία Χαλκίαιων και το Μπέη Χαμάμ.

- Η παραλιακή πλατεία

Η παραλιακή πλατεία Αριστοτέλους, με πρότυπο την Piazzetta της Βενετίας, έχει ορθογωνικό σχήμα, με ημικυκλική διαμόρφωση στη βόρεια πλευρά και άνοιγμα προς τον Όλυμπο και τη θάλασσα μήκους μεγαλύτερου από 100 μέτρα (P. Lavedan, 1921, σ. 245 και 1933, σ. 154). Στο κέντρο της επρόκειτο να τοποθετηθεί έφιππος ανδριάντας του Μεγάλου Αλεξάνδρου κατά τα πρότυπα των βασιλικών πλατειών στις πρωτεύουσες του ευρωπαϊκού μπαρόκ.

Στο θαλάσσιο μέτωπο προβλεπόταν η επέκταση της προκυμιάς σε χαμηλότερη στάθμη για τη δημιουργία χώρου περιπάτου σε άμεση επαφή με το νερό. Ενδιαφέρουσα ήταν η αρχική κλιμάκωση και η ογκοπλασία των μετώπων των

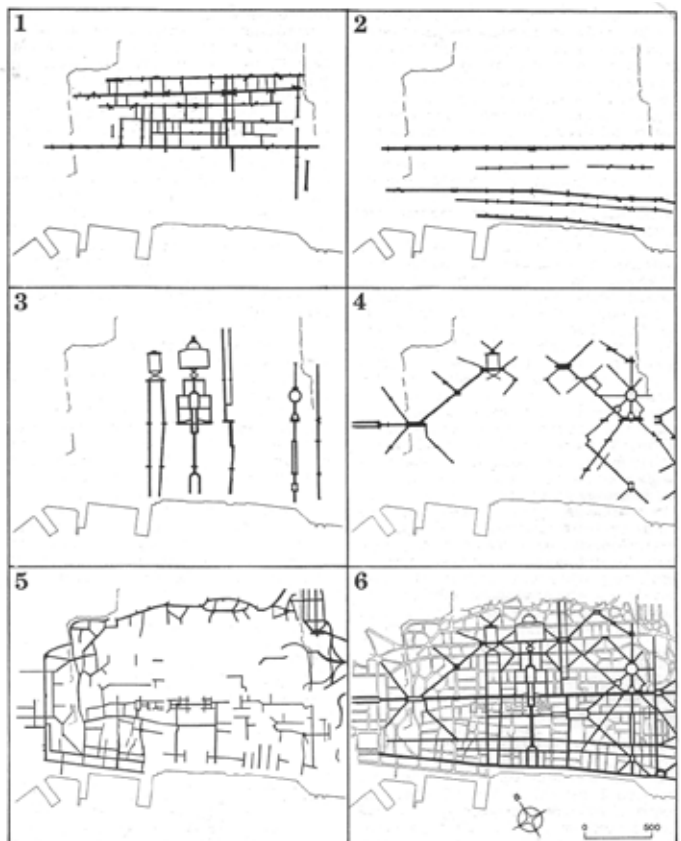
οικοδομών στις παρειές της πλατείας. Πέρα από τις παρόδιες στοές που υπάρχουν και σήμερα, προβλεπόταν η συνολική υποχώρηση των όψεων των κυρίων ορόφων των κτιρίων πίσω από τις στοές με τη δημιουργία ανοικτών δωμάτων με πέργκολες στο επίπεδο του πρώτου ορόφου.

Η ανοικοδόμηση της πλατείας Αριστοτέλους ολοκληρώθηκε με σημαντική καθυστέρηση που συνδυάστηκε με αύξηση της δόμησης και απλοποίηση του όγκου των οικοδομών. Ωστόσο ο ανοικτός χώρος διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό σύμφωνα με τα αρχικά σχέδια.

-Η οδός Αριστοτέλους

Η μεγάλη χειρονομία του Εμπράρ υλοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό στην οδό Αριστοτέλους με διατεταγμένες ενιαίες προσόψεις που παραπέμπουν στην παρισινή Rue de Rivoli.

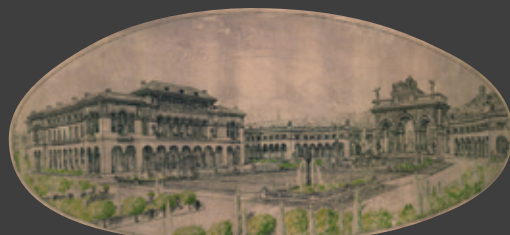
Μοναδικό προηγούμενο παράδειγμα στον ελληνικό χώρο ήταν το Λιστόν της Κέρκυρας, άμεση δημιουργία της γαλλικής αυτοκρατορικής περιόδου (1808-1814). Επιβεβλημένες όψεις προέβλεπε ο Οικοδομικός Κανονισμός της Θεσσαλονίκης (1920) και σε άλλα κρίσιμα μέτωπα, ωστόσο εφαρμόστηκαν μόνο αυτές του άξονα της Αριστοτέλους και των αγορών (bazaars).

Η σύνθεση του συστήματος των διαδρομών στην κεντρική περιοχή.

1. Ελληνιστικές – ρωμαϊκές χαράξεις του αρχικού κανάβου που διατηρούνται,
2. Οι βασικές διαμπερείς διαδρομές που αναπτύσσονται παράλληλα με την προκυμιά,
3. Διαδρομές κάθετες προς τη θάλασσα με ειδικό χαρακτήρα. Στο κέντρο ο νέος μνημειακός άξονας,
4. Διαγώνιες χαράξεις γύρω από κομβικά σημεία και μνημεία,
5. Δευτερεύοντες και διατηρούμενοι δρόμοι που συμπληρώνουν το πλέγμα των διαδρομών,
6. Το πλήρες σύστημα των διαδρομών.

(Πηγή: Ν. Καλογήρου, «Η παρουσία του παρελθόντος και ο ορθολογισμός στο σχέδιο του Ε. Hébrard για την ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης», Αρχιτεκτονικά Θέματα, 24/1990, σ.83-88

"Place Civique" (Πλατεία Δικαστηρίων)
του Εμπράρ - Αρχείο ΤΕΕ/ΤΚΜ

Η ΝΕΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΜΠΡΑΡ

Ο Κ. Κιτσίκης είχε ήδη μελετήσει ένα υποδειγματικό οικοδομικό τετράγωνο στο πλαίσιο της συμβολής του στη μελέτη της ανοικοδόμησης με την εργασία «Η κτιριολογική άποψη του Νέου Σχεδίου Θεσσαλονίκης» (Κ. Κιτσίκης, 1919, σ. 51-80). Το πρότυπο τετράγωνο στη διασταύρωση των οδών Αριστοτέλους και Ερμού πρότεινε διαφοροποιημένες τυπολογίες των οικοδομών στις γωνίες με κατόψεις σχήματος Γ και ανεστραμμένου Τ στα μεσαία οικοπέδα όπου υπήρχαν διατάξεις διδύμων κτιρίων με χωριστά κλιμακοστάσια. Οι ακάλυπτοι χώροι εμφανίζονταν ενοποιημένοι εξασφαλίζοντας ικανοποιητικό φωτισμό και ανάδειξη των περύγων που εκτεινόταν στο εσωτερικό. Τα μέτωπα των οικοδομών ήταν διαφοροποιημένα ανάλογα με την ιεράρχηση και τις προτεινόμενες χρήσεις σε κάθε δρόμο. Τα σχέδια που εφαρμόστηκαν το 1923, υπογράφονται από τους Ερνέστ Εμπράρ και Κώστα Κιτσίκη. Στις τελικές προτάσεις του Εμπράρ οι όψεις εμπλουτίστηκαν με λεπτομερή μορφολογική επεξεργασία και σαφείς αναφορές με βάση την επιδωκόμενη αναβίωση του Βυζαντινού χρώματος. Στην ομάδα συμμετείχαν και άλλοι αξιόλογοι αρχιτέκτονες των οποίων η συμβολή ήταν σημαντική αν και δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς.

Επαγγελματικό και Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης

■ Η εφαρμογή των σχεδίων και οι υλοποιήσεις

Η ανοικοδόμηση της οδού Αριστοτέλους καθυστέρησε πολύ. Παρά το γεγονός ότι υπήρξαν μελέτες που κατατέθηκαν σύμφωνα με τα σχέδια του αρχείου πολεοδομίας, ήδη από το 1921 (κτίριο Εθνικής Τράπεζας, Αριστοτέλους 17 και Ερμού) και το 1922 (Βοσπόριον, διδύμη οικοδομή, Αριστοτέλους 8) δηλαδή πριν από τη δημοσίευση του Β.Δ. του 1923, οι υλοποιήσεις έγιναν βαθμιαία αργότερα. Από σχετική έρευνα στο αρχείο πολεοδομίας προκύπτει ότι εκδόθηκαν κατά το μεσοπόλεμο άδειες με μελέτες που έγιναν από το 1928 μέχρι και το 1939.

Οι επιβεβλημένες όψεις της οδού Αριστοτέλους αναθεωρήθηκαν με τροποποιητικά διατάγματα, κυρίως του 1935 και του 1954. Συγκεκριμένα το διάταγμα του 1954 προέβλεπε για την πλατεία Αριστοτέλους τέσσερις κύριους ορόφους και δύο ρετιρέ, ενώ η μορφολογία των όψεων ήταν λιτότερη και η ογκοπλασία εκπαιχθευμένη, χωρίς τις κλιμακώσεις των όγκων στις γωνίες και με λιγότερους ημιπαιθριούς χώρους και υποχωρήσεις. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή της μορφολογικής συνέχειας του μετώπου. Η ισόγεια στοά αποτελεί πλέον το κύριο συνδετικό στοιχείο. Ωστόσο οι ασυνέχειες που προκλήθηκαν προσδίδουν στη σημερινή εικόνα μίαν απρόβλεπτη δυναμική, καθώς αναιρούν σε κάποιο βαθμό την απόλυτη επαναληπτικότητα του αρχικού σχεδιασμού εισάγοντας τη χρονική διάσταση σε ένα σύνολο του οποίου η ολοκλήρωση καθυστέρησε για δεκαετίες.

■ Η εισαγωγή της «νεοβυζαντινής» αρχιτεκτονικής

Η ανάδειξη του ονομαζόμενου «νεοβυζαντινού στυλ» (Μ. Καμπούρη, 1983) στην ελληνική αρχιτεκτονική του μεσοπολέμου εντάχθηκε στην αναζήτηση της «ελληνικότητας» που βρισκόταν στο επίκεντρο του προβληματισμού των διανοουμένων της εποχής. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της ανοικοδόμησης της Θεσσαλονίκης προκύπτει από το συνδυασμό αυτής της ρομαντικής προσέγγισης με ένα εγχείρημα που εγκαίνιασε ουσιαστικά μία περίοδο γενικότερου εκσυγχρονισμού της χώρας. Το πρόβλημα της ελληνικότητας απασχόλησε ιδιαίτερα τους αρχιτέκτονες έχοντας ως πρώτο κύριο εκφραστή τον Αριστοτέλη Ζάχο, συστηματικό μελετητή της αρχιτεκτονικής του τύπου και της βυζαντινής κληρονομιάς.

Στην ομάδα που επεξεργάστηκε τις προτάσεις συμμετείχαν πέρα από τους Α. Ζάχο, Ερ. Εμπράρ και Κ. Κιτσίκη και άλλοι αξιόλογοι αρχιτέκτονες των οποίων η συμβολή ήταν σημαντική αν και δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς.

■ Η επικράτηση της αστικής πολυκατοικίας

Η ανοικοδόμηση της κεντρικής περιοχής μετά την εφαρμογή του σχεδίου Εμπράρ υλοποιήθηκε με πολυώροφα κτίρια, τα οποία κατασκευάστηκαν στα τακτοποιημένα κανονικά ορθογώνια οικοπέδα μετά τον αναδασμό της αστικής γης. Οι επαναλαμβανόμενες προσόψεις έδωσαν έναν ιδιαίτερο ρυθμό στα αναπτύγματα των όψεων. Οι διαγώνιες χαράξεις και απομήσεις του σχεδίου επέτρεψαν την αξιοποίηση ορισμένων γωνιακών οικοδομών που αποτέλεσαν ελάσσονα αλλά χαρακτηριστικά σημεία αναφοράς στο αστικό τοπίο.

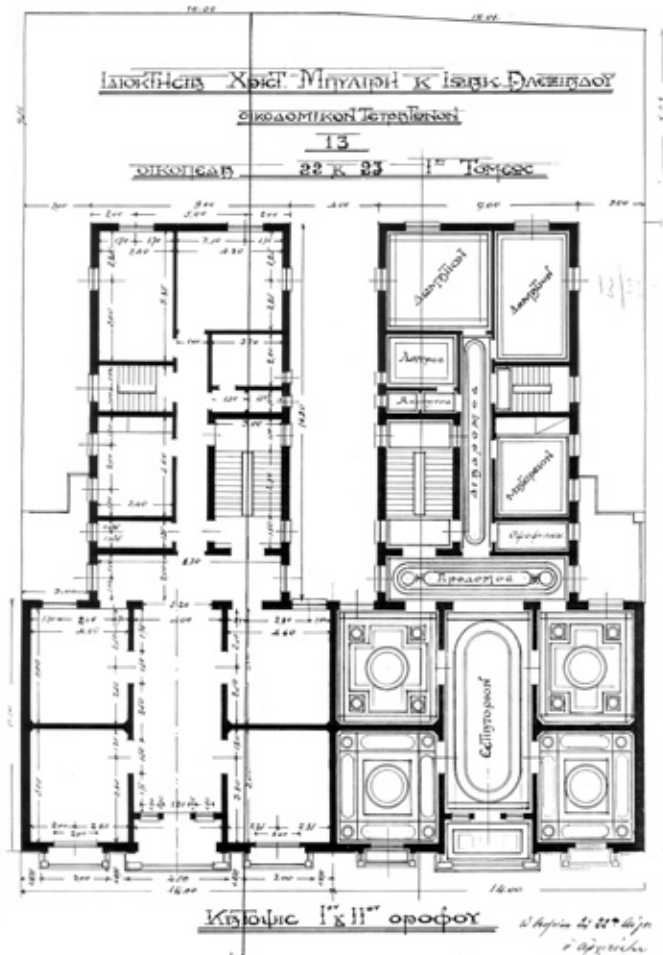
Οι οικοδομές σχεδιάστηκαν για χρήσεις κατοικίας, καταστημάτων και γραφείων. Η χαρακτηριστική ανάμειξη των λειτουργιών οδήγησε στη γέωση και ζωντανή εικόνα της κεντρικής Θεσσαλονίκης. Οι οικονομικές δυσκολίες της περιόδου είχαν ως αποτέλεσμα σημαντικές καθυστερήσεις στην υλοποίηση του σχεδίου που τελικά ολοκληρώθηκε στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες.

Η αρχιτεκτονική διεύθυνση των οικοδομών παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η διάταξη των κατόψεων στις κατοικίες χαρακτηρίζεται από την εμμονή του παλαιότερου τύπου με κεντρική σάλα υποδοχής και πλευρικούς χώρους που συνδυάζεται με διαδρόμους στους ιδιωτικούς χώρους. Σταδιακά η λειτουργική διάταξη άρχισε να επικρατεί.

Οι προσαρμογές των διεθνών προτύπων στην εμπορική αρχιτεκτονική σύμφωνα με τη μαρτυρία του σημαντικού ιστορικού της πολεοδομίας R. Lavedan προβλημάτισαν τον Εμπράρ με τη μετριότητα των μελετών των οικοδομών που εφαρμόστηκαν. Συγκεκριμένα, μεταφέροντας τις απόψεις του Εμπράρ για τις μεσοπολεμικές οικοδομές της Θεσσαλονίκης αναφέρει ότι «Δεν ήταν πάντοτε ωραίες αυτές οι κατοικίες. Η εμφάνισή τους ταυτόχρονα φτωχή και ξιπασμένη έχει ελάχιστη σχέση με τις ωραίες μελέτες της Σχολής (του Beaux Arts) και κανείς αρχιτέκτονας βραβευμένος με Prix de Rome δεν θα συναίνεσε να υπογράψει, ούτε Βέβαια και ο κύριος Le Corbusier.» (Ρ. Lavedan, 1933, p160)

■ Θ.Καράογλου: Παράδειγμα προς μίμηση η διορατικότητα του Εμπράρ

Τη διορατικότητα του Ερνέστ Εμπράρ κατά το σχεδιασμό της φυσιογνωμίας της νεότερης Θεσσαλονίκης, επισήμανε κατά τον χαιρετισμό του στην εκδήλωση ο υπουργός Μακεδονίας-Θράκης, Θεόδωρος Καράογλου. Όπως είπε, ο Εμπράρ στηρίχθηκε σε στοιχεία, που και σήμερα αποτελούν ζητούμενα για τη λειτουργικότητα των πόλεων: σε διαμπερείς και διαγώνιους οδικούς άξονες, πλατείες και δημόσιους χώρους όπως η Αριστοτέλους, αλλά και σε ένα οργανωμένο οδικό δίκτυο. Έτσι, συνέβαλε τα μέγιστα στην αναγέννηση της

Βοσπόριον Μέγαρο στην οδό Αριστοτέλους, κάτοψη ορόφου, 1922,
Α. Πάικος (πηγή: αρχείο Δήμου Θεσσαλονίκης, πρώην αρχείο Διεύθυνσης Πολεοδομίας ΝΑΘ)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Στην προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού προσεχίδων για την ανάπλαση της Πλατείας Ελευθερίας προχώρησε ο δήμος Θεσσαλονίκης. Αντικείμενο του διαγωνισμού είναι ο ανασχεδιασμός της Πλατείας ως χώρου περιπάτου και αναψυχής μέσω σύγχρονων, αρχιτεκτονικών και αστικών παρεμβάσεων, η απόδοση της Πλατείας στους πεζούς και ο μετασχηματισμός της σε είσοδο / πύλη της πόλης από τη θάλασσα, ο εμπλουτισμός του υφιστάμενου πρασίνου και η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της ιστορικής μνήμης της Πλατείας.

Επιδιώκεται η επιλογή της καλύτερης και πληρέστερης πρότασης από λειτουργική, αισθητική, τεχνική και οικονομική άποψη για την ανάπλαση της Πλατείας Ελευθερίας, με βάση τις απαιτήσεις της τέχνης, της επιστήμης και τις αρχές του βιοκλιματικού περιβαλλοντικού σχεδιασμού, προκειμένου να προκύψει συνολικό αποτέλεσμα με υψηλή ποιοτικής στάθμης, σύγχρονο και πρωτότυπο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα.

Η προθεσμία για την παραλαβή μελετών ή αιτήσεων συμμετοχής λήγει στις 16 Απριλίου του 2013, στις 2 μετά το μεσημέρι, ενώ η ηλεκτρονική υποβολή αιτήσεων συμμετοχής γίνεται μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης k.danadiadou@thessaloniki.gr (ηλεκτρονική πρόσβαση σε έγγραφα: www.thessaloniki.gr).

Σημείο επαφής: Διεύθυνση Μελετών Αρχιτεκτονικών Έργων – Τμήμα Πολεοδομικών Μελετών & Εφαρμογών, οδός Αγγελάκη 13, 546 21 Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 296893, fax 2310 234817, e-mail: k.danadiadou@thessaloniki.gr – πληροφορίες Κ. Δαναδιάδου.

Στο Διαγωνισμό θα απονεμηθούν συνολικά τα παρακάτω χρηματικά βραβεία χωρίς ΦΠΑ:

1^ο Βραβείο: 13.961 € (αρχιτεκτονική μελέτη 9.914 €, φυτοτεχνική μελέτη: 2.023 €, Η/Μ μελέτη: 2.023 €)

2^ο Βραβείο: 10.238 € (αρχιτεκτονική μελέτη 7.271 €, φυτοτεχνική μελέτη: 1.484 €, Η/Μ μελέτη: 1.484 €)

3^ο Βραβείο: 6.825 € (αρχιτεκτονική μελέτη 4.847 €, φυτοτεχνική μελέτη: 989 €, Η/Μ μελέτη: 989 €) Επιπλέον των τριών βραβείων, η Διοργανώτρια Αρχή μπορεί μετά από υπόδειξη της Κριτικής Επιτροπής και χωρίς αυτή να είναι δεσμευτική, να εξαγοράσει επιπλέον αριθμό μελετών και μέχρι τρεις, αντί του ποσού των 2.000 € εκάστη χωρίς ΦΠΑ (κατανομή εκάστης εξαγοράς ως εξής: αρχιτεκτονική μελέτη 1.400 €, φυτοτεχνική μελέτη: 300 €, Η/Μ μελέτη: 300 €)

Σε περίπτωση ανάθεσης εκπόνησης του συνόλου της μελέτης, η αμοιβή της σύμφωνα με την υπ' αριθμό 2186/20-12 απόφαση της Οικονομικής Επιτροπής του Δήμου Θεσσαλονίκης, καθορίζεται ως ποσοστό ίσο με το 80% της προεκτιμώμενης αμοιβής, που προκύπτει βάσει των διατάξεων του Ν3316/05 και ανέρχεται στο ποσό των 170.047 €, μη συμπεριλαμβανομένου του ΦΠΑ (Αρχιτεκτονική μελέτη: 110.160 €, Ηλεκτρομηχανολογική μελέτη: 22.482 €, Φυτοτεχνική μελέτη: 22.482 €, ΦΑΥ-ΣΑΥ: 2.513 €, Τεύχη δημοπράτησης: 12.410 €). ■

Η ΝΕΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΜΠΡΑΡ

Συνέχεια από τη σελίδα 06

πόλης, που αναζητούσε τη νέα της ταυτότητα. Τα χαρακτηριστικά που τελικά προσέδωσε στην πόλη σημάδεψαν την εξέλιξή της, καθώς -παρότι οι ιδέες του δεν υλοποιήθηκαν στο ακέραιο- κάρη σε εκείνον η Θεσσαλονίκη απέκτησε ευρωπαϊκό προσανατολισμό.

■ Δ.Ψωμιάδης: Η ωραιότερη πλατεία των Βαλκανίων

Κατά τον χαιρετισμό του στην εκδήλωση, ο αναπληρωτής Περιφερειάρχης Κεντρικής Μακεδονίας, Διονύσης Ψωμιάδης, εξήρε το έργο του Εμπράρ και εξέφρασε τη θλίψη του για το γεγονός ότι, πιθανότατα, το 95% των πολιτών της Θεσσαλονίκης -μεταξύ των οποίων και ο ίδιος μέχρι πρόσφατα, όπως είπα- δεν γνωρίζουν τον Γάλλο αρχιτέκτονα, που δημιούργησε μια νέα πόλη πάνω στις στάχτες του 1917 και σχεδίασε την ωραιότερη πλατεία των Βαλκανίων, την Αριστοτέλους.

■ Απ.Τζιτζικώστας: Πολιτιστική προσφορά χωρίς εκδηλώσεις-πυροτεχνήματα

Την ικανοποίησή του για το γεγονός ότι οι εκδηλώσεις για τον εορτασμό των 100 χρόνων από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης ήταν στο σύνολό τους ουσιαστικές για την ανάδειξη της ιστορικής μνήμης και την εξωστρέφεια της πόλης, εξέφρασε ο αντιπεριφερειάρχης Θεσσαλονίκης, Απόστολος Τζιτζικώστας. «Μείναμε μακριά από άσκοπους πανηγυρισμούς και μακριά από εκδηλώσεις-πυροτεχνήματα, που και υψηλό κόστος έχουν και δεν προσφέρουν τίποτα», πρόσθεσε και εξήρε διοργανώσεις όπως η έκθεση «Θεσσαλονίκη 100 συν», που πραγματοποιείται στο νέο κτήριο του Μεγάρου Μουσικής μέχρι

τις 31 Ιανουαρίου.

■ Τ.Κονακλίδης: Να βρεθούν μιμπτές

Την ανάγκη ύπαρξης ορθολογικού σχεδιασμού για τις ελληνικές πόλεις, με οραματικούς, αλλά ταυτόχρονα ρεαλιστικούς στόχους, υπογράμμισε με αφορμή την εκδήλωση ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ, Τάσος Κονακλίδης. Όπως είπε, η ελληνική κυβέρνηση της εποχής του Εμπράρ και ο τότε υπουργός Συγκοινωνιών, Αλέξανδρος Παπαναστασίου, είχαν αντιληφθεί πλήρως την ανάγκη αυτή σχεδιασμού και γι' αυτό έχρισαν τον Γάλλο αρχιτέκτονα και πολεοδόμο ως επικεφαλής της Επιτροπής Σχεδίου Πόλεως Θεσσαλονίκης και του έδωσαν λόγο στα πολεοδομικά πράγματα της Ελλάδας και βήμα διδακτικό στο Μετσόβειο Πολυτεχνείο. «Ελπίζω αυτή η οξυδερκής επιλογή να μη μινει ως μοναδική καταγραφή στη σύγχρονη ιστορία, αλλά να βρει μιμπτές», σημείωσε ο κ. Κονακλίδης.

■ Γ.Παπακώστας: Το Τμήμα Αρχιτεκτονικής στην υπηρεσία της πόλης

Στην εξωστρέφεια του ΑΠΘ, στον πολιτισμό της Θεσσαλονίκης, αλλά και στην ολοένα και πιο επίκαιρη και γόνιμη συζήτηση για το μέλλον της πόλης, φιλοδοξεί να συμβάλει το Τμήμα Αρχιτεκτονικής του ΑΠΘ με τη συμμετοχή του σε διοργανώσεις όπως η συγκεκριμένη εκδήλωση για τον Εμπράρ, αλλά και η έκθεση «Θεσσαλονίκη 100 συν», όπως τόνισε κατά τον χαιρετισμό του ο πρόεδρος του Τμήματος, Γιώργος Παπακώστας.

Το προεδρείο της εκδήλωσης αποτελούσαν ο γενικός γραμματέας του ΤΕΕ/ΤΚΜ, Παναγιώτης Αντιβαλίδης και ο καλλιτεχνικός διευθυντής του Κέντρου Πολιτισμού, της Περιφέρειας, αρχιτέκτων Ηφαιστίων Σερδάρης. ■

innovation corner

ΤΡΕΝΑ,
ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ
ΚΑΙ GADGETS
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

Συνέχεια από τη σελίδα 18

των αιτήσεων προέρχονται από ντόπιους. Γιατί συνέβη αυτό; Άραγε, η Κίνα έγινε πράγματι πιο καινοτόμος; Ή μήπως τα κίνητρα που έδωσε η κινεζική κυβέρνηση ώθησαν πολλούς Κινέζους να καταθέτουν αιτήσεις ευρεσιτεχνιών αμφίβολης αξίας, τις οποίες το τοπικό γραφείο πατεντών έχει την τάση να εγκρίνει; διερωτάται ο Economist.

“Δεν υπάρχει αξιόπιστος τρόπος να μετρήσεις την αξία μιας πατέντας [...] Αλλά υπάρχει ένα μέτρο: σε πόσα μέρη του κόσμου προσπάθησε ο εφευρέτης να κατοχυρώσει την πατέντα του; Αν η τεχνολογία που προτείνει είναι καλή, θα προσπαθήσει να την κατοχυρώσει σε πολλά μέρη. Αν απλά θέλει να τσεπώσει το κινεζικό επίδομα, δεν θα μπει στον κόπο”, ισχυρίζεται ο Economist.

Ίσως τελικά η θετική αυτή εικόνα, που αναδεικνύει μια τάση παραχώρησης των νινών της παραγωγής καινοτομίας στην Κίνα, είναι σε μεγάλο βαθμό παραπλανητική: σύμφωνα με το Παγκόσμιο Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας των Ηνωμένων Εθνών, οι πατέντες στην Κίνα ενδέχεται να είναι λιγότερο “πολύτιμες”, σε σχέση με εκείνες που παράγονται στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Ελάχιστοι είναι οι Κινέζοι που επιδιώκουν να κατοχυρώσουν τις πατέντες τους στο εξωτερικό. Μεταξύ του 2005 και του 2009, λιγότερο από το 5% των Κινέζων εφευρετών επιχειρήσε κάτι τέτοιο, έναντι ποσοστού 27% για τους Αμερικανούς και 40% για τους Ευρωπαίους. Σύμφωνα με τον Economist, τα “σάϊνια” της Δύσης δεν πρέπει βέβαια να εφησυχάζουν, αλλά δεν έχει ξεκαθαρίσει προς το παρόν αν οι Κινέζοι ανταγωνιστές τους έχουν όντως “πάρει το πάνω χέρι”. ■